© Український переклад. В. Й. Шовкун, 1992.

Я справді дуже-дуже нервовий, страх який нервовий, і таким був завжди, але навіщо ви мені твердите, ніби я божевільний? Хвороба не знищила й не притупила мої відчуття, вона лише загострила їх, передусім мій слух, і тепер я чую не тільки земні звуки, а й небесні. Я чую навіть багато з того, що діється в пеклі. Тож який я божевільний? Ви тільки мене послухайте — і зрозумієте, як тверезо, як розсудливо оповім я про те, що зі мною сталося.

Годі сказати, коли вперше ця думка проникла в мій мозок, але зародившись, вона вже не давала мені спокою ні вдень, ні вночі. Глузду в цьому не було ніякого. Ненависті також. Бо я любив того діда. Він ніколи не заподіяв мені зла. Жодним словом мене не образив. Заволодіти його грішми я не прагнув. Мабуть, причиною було його око! Авжеж, воно! Старий мав яструбине око — білясто-голубе, затягнуте непрозорою плівкою. Щоразу як він дивився на мене тим оком, кров стигла у моїх жилах. І поступово — не відразу, звичайно, ні — в мене зародився намір спровадити старого в могилу й у такий спосіб назавжди спекатися його страшного ока.

Ось така причина. Ви вважаєте мене за божевільного. Але божевільні нічого не тямлять. Подивилися б ви на мене! Побачили б ви, як розважливо — з якою осторогою! з якою передбачливістю! — і як хитро взявся я за діло! Я ніколи не ставився до старого так приязно, як у останній тиждень перед його смертю — а загинув він од моїх рук. Щоночі, близько дванадцятої, я натискав на клямку його дверей і обережно-обережно прочиняв їх. А коли утворювався достатній отвір, щоб просунути в нього голову, я спершу просовував туди потайний ліхтар — затулений так щільно, щоб жодний промінчик світла не проникав назовні — і лише потім голову. О, ви засміялися б, якби побачили, як обережно я її просовував! Як повільно я її нахиляв — дуже, дуже повільно,— щоб не урвати старому сон. У мене забирало годину запхати всю голову в отвір аж настільки, щоб побачити, як він лежить у

постелі. Ха-ха! Хіба божевільний зумів би поводитись так обачливо? А вже коли моя голова опинялася в кімнаті, я обережно відтуляв заслінку в потайному ліхтарі — о, я робив це вкрай обережно, бо завіски, на яких вона оберталася, могли заскреготіти,— я відтуляв її рівно настільки, щоб на яструбине око впав один-однісінький промінчик. І так робив я протягом семи довгих ночей,— щоночі, близько дванадцятої,— але жодного разу яструбине око не розплющилося; і тому я не міг зробити те, що задумав,— адже дратував мене не сам дід, а його Лихе Око. А вранці, коли розвиднялося, я сміливо заходив до його кімнати і по-дружньому з ним балакав, приязно називав його на ім'я і запитував, як йому вночі спалося. Отже, як бачите, він мав би бути надзвичайно проникливим дідом, аби здогадатися, що кожної ночі, о дванадцятій, я спостерігаю за ним у його сні.

Коли настала восьма ніч, я розчинив двері ще з більшою осторогою, ніж звичайно. Хвилинна стрілка годинника рухається швидше, ніж рухалася моя рука. Тільки в ту ніч я по-справжньому усвідомив свою могутність. Тільки в ту ніч я відчув, який я мудрий. Мене переповнювало торжество. Як радісно було думати, що ось я стою тут і тихо-тихо прочиняю двері, а йому й уві сні не примариться, що я роблю і що задумав. На цю думку я мало не захихотів, і, може навіть, він почув мій внутрішній сміх, бо несподівано заворушився в ліжку, мовби наполоханий. Гадаєте, я сахнувся назад? Аж ніяк! У його кімнаті було чорно, мов у льоху, темрява там стояла непроглядна (бо віконниці були зачинені — старий боявся грабіжників), а отже, я знав, що він не помітить щілини, яка утворилася між дверима й одвірком, і я штовхав їх далі, ледь-ледь, але безперервно.

Я уже встромив голову й збирався відтулити ліхтар, коли раптом неумисне шкрябнув великим пальцем по бляшаній заслінці, й дід підхопився в ліжку і скрикнув:

— Хто там?

Я не стрепенувся, не озвався. Протягом години я не поворухнув жодним м'язом і не почув, щоб дід знову ліг. Він усе сидів у ліжку й дослухався — отак і я, раптово прокидаючись уночі, щоразу починав дослухатися, чи не шарудять де-небудь поблизу нечутні кроки смерті.

Зненацька пролунав тихий стогін, і я знав, що це стогін смертельного жаху. Так не стогнуть від болю або розпуки — о ні! То був глухий, здушений звук, який підіймається із глибин душі, коли вона по вінця переповнена страхом. Цей стогін я чув не вперше. Не раз уночі — і саме опівночі — він вихоплювався з моїх власних грудей, поглиблюючи своїм жаским відлунням страх і жах, які терзали мене. Отже, я вже чув цей стогін і знав, що почуває в цю мить старий, і мені було його шкода, хоча в душі я хихотів зловтішно. Я знав, що він уже не міг заснути, відколи йому вчувся перший шерех, тобто, коли він перевернувся в ліжку на другий бік. Починаючи від тієї миті, його страх невпинно зростав. Він намагався переконати себе, що цей страх безпричинний, але марно. Він знай повторював сам собі: "То, мабуть, вітер зашарудів у комині; то, певно, миша пробігла через кімнату", або: "То, либонь, цвіркун засюрчав і чомусь відразу замовк". Атож, він намагався втішити себе такими припущеннями, але вони не могли розвіяти його жах. Не могли. Бо чорна примара смерті, яка підступала до нього все ближче, уже маячила перед ним, уже огортала жертву. І саме могильний дух, що струменів від невидимої примари, примушував його відчувати — хоча він не бачив її й нічого не чув — відчувати присутність у кімнаті моєї голови.

Прочекавши дуже довго й дуже терпляче і не чуючи, щоб він ліг, я вирішив відтулити вузесеньку — зовсім вузесеньку — щілину в потайному ліхтарі. І я її відтулив — ви навіть уявити собі не можете, як безшумно я її відтулив!— аж поки нарешті один тонесенький промінчик, схожий на випрямлену павутину, пробився крізь шпарку і впав просто на яструбине око.

Воно було розплющене — широко, широко розплющене; і поки я дивився на нього, мене все дужче розбирала лють. Я бачив те око напрочуд виразно — тьмяно-голубе, затягнуте гидкою плівкою,

дивлячись на яку я аж похолов од відрази; але ні його тіла, ні обличчя я не бачив, бо спрямував промінчик — чи мій інстинкт його спрямував — точно на проклятуще око.

Ну хіба я вам не казав, що за божевілля ви сприймаєте надмірну гостроту чуттів? Так от, у ті хвилини до моїх вух долинув тихий, глухий, частий стукіт — так цокає годинник, загорнутий у вату. І цей звук був мені добре знайомий. То калатало дідове серце. Почувши його, я ошалів ще дужче — так барабанний гуркіт розбуджує в душі солдата хоробрість.

Але навіть тоді я себе стримав і не поворухнувся. Я майже не дихав. Моя рука з ліхтарем застигла в одній точці. Я перевіряв, наскільки точно можу я тримати промінчик на окові. А моторошне калатання дідового серця дедалі посилювалося. З кожною хвилиною воно лунало гучніше й гучніше, частіше й частіше. Жах старого, мабуть, дійшов до крайньої межі! Він з кожною хвилиною ставав гучніший і гучніший — уловлюєте мою думку? Я казав вам, що я людина нервова — і я справді такий. І тоді, посеред глупої ночі, в страшній тиші старого будинку цей дивний звук розбудив у мені невтримний жах. І все ж таки я простояв тихо ще кілька хвилин. Але серце калатало все гучніше, гучніше! Мені здавалося, воно от-от вибухне. І зненацька мене опанувала справжня тривога — а що як цей звук почують сусіди? І тут для діда настала його смертна година. Дико зойкнувши, я повністю відтулив ліхтар і одним стрибком ускочив до кімнати. Він устиг скрикнути лише один раз. Умить я стяг його на підлогу й придавив важким ліжком. А потім радісно засміявся — зробивши нарешті давно задумане. Але серце гупало здушеним звуком ще багато хвилин. Я, проте, більше не тривожився — крізь стіну ніхто нічого не почує. Зрештою калатання урвалося. Старий випустив дух. Я відтяг ліжко й оглянув труп. Атож, він уже закляк, закляк у смертній нерухомості. Я притулив долоню йому до серця й тримав її там кілька хвилин. Пульсу не було. Він закляк назавжди. Його око більше не потурбує мене.

Якщо ви досі вважаєте мене за божевільного, вам доведеться змінити думку, коли я розповім, до яких мудрих заходів остороги вдався я, коли ховав труп. Ніч наближалася до світанку, а я все трудився — швидко, але в глибокій тиші. Насамперед я порубав труп на шматки, відтявши від тулуба голову, руки й ноги.

Потім у його кімнаті відірвав з підлоги три мостини й акуратно склав частини трупа між брусами. А після цього настелив мостини — і так ретельно, так хитромудро, що жодне людське око — навіть його око — нічого не помітило б. Мені не довелося навіть змивати підлогу — ніде не лишилося жодної плями, жодної краплі крові. Я був надто обережний, щоб допуститися такої необачності. Усе зібрали ночви — ха-ха!

Коли я завершив труди, була четверта година — але ще поночі, як о дванадцятій. Тільки-но змовкли удари дзиґарів, як у двері, що виходили на вулицю, хтось постукав. Відчиняти я пішов з легким серцем — бо тепер чого мені було боятися? Увійшли троє чоловіків і з бездоганною чемністю відрекомендувалися агентами поліції. Мовляв, одному з сусідів серед ночі почувся крик. У нього виникла підозра, чи чого-небудь не сталося; до поліції надійшов сигнал тривоги, і їх трьох відрядили сюди обшукати дім.

Я привітав джентльменів з приязною усмішкою — бо чого мені було боятися? — і пояснив, що то я сам скрикнув уві сні, а діда, мовляв, немає вдома, поїхав на село. Я провів гостей у всі закутні дому. Шукайте, хлопці, шукайте добре. Наприкінці ми увійшли до його кімнати. Я показав їм дідові скарби — вони всі були на місці, ніхто їх не чіпав. Упиваючися своєю щирістю, я приніс у кімнату стільці й запросив їх трохи перепочити після таких трудів, а сам, сп'янілий від дикого зухвальства, від тріумфальної впевненості в собі, поставив свого стільця якраз на ті мостини, під якими спочивав розчленований труп моєї жертви.

Полісмени були задоволені. Моя поведінка переконала їх у моїй непричетності. Я поводився навдивовижу невимушено. Вони

повсідалися, і поки я залюбки відповідав на їхні запитання, гомоніли між собою на всілякі буденні теми. Але невдовзі я відчув, що блідну, і мені захотілося якнайшвидше спровадити їх. У мене розболілася голова, у вухах дзвеніло; але вони все сиділи й правили теревені. Дзвін у вухах не змовкав, а навпаки, лунав дедалі виразніше. Я говорив і говорив, аби позбутися цього звуку; але він не втихав, він лунав і лунав, аж поки я збагнув нарешті, що мої вуха тут ні до чого.

Мабуть, у ту хвилину я смертельно зблід, але забалакав ще безтурботніше і дуже голосно. А звук усе посилювався — і що я міг удіяти? Тепер це був стукіт — частий, приглушений, тихий — дуже схожий на цокання годинника, загорнутого у вату. Я хрипко втягнув у груди повітря, проте полісмени не звернули на це уваги. Я заговорив швидше,— і енергійніше,— проте стукіт невпинно посилювався. Я підхопився на ноги і став сперечатися за якісь дрібниці, зриваючи голос і шалено вимахуючи руками,— але стукіт посилювався. Чому вони не йдуть геть? Я заходив по кімнаті, сердито гупаючи ногами, ніби розлючений якимись зауваженнями гостей,— але стукіт наростав. О Боже! Я нічого не міг удіяти! Я кипів гнівом, я шаленів від люті, я лихословив. Я вхопив стільця, на якому сидів, торохнув ним об підлогу і став човгати по ній ніжками, але той звук забивав усі інші звуки й невпинно наростав. Він лунав гучніше, гучніше, гучніше! А полісмени гомоніли собі та сміялися. Невже справді вони нічого не чують? Господи всемогутній!.. Ні!.. Вони чують!.. Вони мене підозрюють!.. Вони знають!.. Вони глузують із мого жаху! — ось так я думав і так думаю дотепер. Але хай станеться що завгодно, аби не ця мука! Я знесу все — тільки не їхні глузи! Я не міг далі терпіти отих лицемірних усмішок! Я відчув, що повинен закричати або я помру. Ось знову... Цитьте!.. Цитьте!.. Гучніше! Гучніше! Гучніше! Гучніше!

— Не прикидайтеся, сучі виродки! — заволав я.— Я зізнаюся! Відірвіть мостини! Ось тут, ось тут!.. Це калатає його гидотне серце!